

В.А.Гуліцкая, дацэнт
А.М.Пісарэнка, дацэнт

СПЕЦЫФІКА ФАРМІРАВАННЯ ПРАФЕСІЙНАЙ КАМУНІКАТЫўНАЙ КАМПЕТЭНЦЫІ СТУДЭНТАў ПРЫ ВЫКЛАДАННІ РОДНАЙ МОВЫ ў ВНУ

Ранейшая сістэма падрыхтоўкі спецыялістаў, накіраваная на тэрэтычнае асэнсаванне і засваенне зместу дысцыплін вучэбнага плана, была недастаткова арыентавана на якасныя паказчыкі, а таму ў выкладанні пераважалі традыцыйныя і нават устарэлыя метады і сродкі навучання. Паводле сучаснай канцэпцыі адукацыі асноўным прынцыпам навучання мове вызначаны камунікатыўна-дзеісны, заснаваны на маўленні, на непасрэдных вусных і пісьмовых зносінах. Больш таго, накіраванасць на засваенне сумы ведаў з мэтай камунікацыі таксама недасканалая, у наш час самае важнае – сфарміраваць асобу, здольную арыентавацца ў бурным патоку інфармацыі, крытычна ацэньваць яе сутнасць. А для гэтага неабходна выхаваць імкненне да бесперапыннай самаадукацыі, да самастойнага авалодання ведамі. Гэтым абгрунтоўваецца канцэпцыя вучэбнага курса “Беларуская мова (прафесійная лексіка)”. Адзначым, што сама назва дысцыпліны недакладная, бо паводле зместу адпаведнай тыпавай вучэбнай праграмы для вышэйшых навучальных устаноў [1, с. 6] курс накіраваны “на засваенне і прафесійнае прымяненне беларускай навуковай тэрміналогіі...”. Такое ўдакладненне вельмі істотнае, бо ў лінгвістыцы прафесіяналізм мае дэфініцыю: “...слово или выражение, свойственное речи той или иной профессиональной группы. Профессионализмы выступают обычно как просторечные эквиваленты соответствующих по значению терминов: опечатка в речи газетчиков – ляп; руль в речи шоферов – баранка; синхрофазотрон в речи физиков – кастрюля и т.п. Термины являются узаконенными названиями каких-либо специальных понятий, профессионализмы употребляются как их неофициальные заменители лишь в ограниченной специальной тематикой речи лиц, связанных по профессии” [2, с. 240]. Таму прадметам курса “Беларуская мова (прафесійная лексіка)” фактычна былі і застаюцца тэрміны і адпаведныя тэрмінасістэмы,

якія маюць афіцыйны статус, падпарадкоўваюцца зацверджаным нормам, а не прафесіяналізмам, паколькі ствараюцца штучна, фарміруюцца стыхійна і бытуюць пераважна ў асяроддзі дробных рамеснікаў, падсобных рабочых.

Зразумела, што згаданы курс (аб'ёмам 6 лекцыйных і 28 практычных гадзін на працягу аднаго семестра [1, с. 11]) разлічаны на студэнтаў з ґрунтоўнымі тэарэтычнымі школьнымі ведамі, з трывалымі практычнымі навыкамі ў галіне сучаснай беларускай мовы. А ва ўніверсітэт культуры і мастацтваў у апошнія гады паступае нямала студэнтаў, якія ў сярэдніх навучальных установах недастаткова засвоілі праграмны матэрыял або зусім не вывучалі беларускую мову, таму, перш чым асвойваць універсітэцкі курс, неабходна ўзнавіць, а дакладней – дапрацаваць школьную праграму і авалодаць навыкамі пісьмовай і вуснай беларускай мовы. Выпрацоўка ўменняў і навыкаў практычнага валодання беларускай мовай і спецыяльнай тэрміналогіяй, а таксама фарміраванне ў студэнтаў лінгвакультуралагічнай кампетэнцыі вымушаюць прымяняць самыя эфектыўныя метады і прыёмы навучання. З улікам сказанага камандным рашэннем скарачаць колькасць гадзін на гэты курс шляхам зняцця 6 лекцыйных і ўразання яго да 8 практычных гадзін на завочным факультэце – абуральная безадказнасць.

Найпершай перадумовай якаснага навучання з'яўляецца захаванне прынцыпу навуковасці ў выкладанні мовы, як і кожнай дысцыпліны. Рэалізаваць гэты прынцып можна толькі тады, калі сам выкладчык сістэмна асвойвае найноўшую інфармацыю, авалодвае найбольш рацыянальнымі і эфектыўнымі метадамі і прыёмамі навучання. Прытым сапраўднага якаснага ўзроўню можна дасягнуць у выніку арганічнага спалучэння ў свядомасці студэнтаў тэорыі з адначасовай выпрацоўкай практычных навыкаў.

Каб забяспечыць сістэмную падрыхтоўку спецыяліста, мета-згодна больш актыўна аналізаваць лінгвістычныя з'явы на тэкставай аснове, на матэрыяле канкрэтных жыццёвых зносін з улікам як сучаснай навуковай праблематыкі, так і надзённых патрэб грамадства. Пры гэтым дыдактычны матэрыял (прыгожыя змястоўныя тэксты, цікавая невядомая інфармацыя, нетрадыцыйныя заданні, трапныя незвычайныя выказванні пра будучую прафесію і інш.), што выкарыстоўваецца на занятках, павінен быць узорам змястоўнасці, дакладнасці, вобразнасці,

выразнасці, прыгажосці маўлення, дэманстраваць стылістычныя магчымасці нацыянальнай лексікі. Мэтазгодна больш засяроджваць увагу на функцыянальна-семантычным аспекце слоў, словазлучэнняў, сказаў і тэкстаў. Пры дапамозе працы з узорным маўленчым тэкстам шляхам назірання, аналізу, групоўкі спецыяльных слоў робіцца вывад пра спецыфіку роднай мовы, яе нормы, законы, фарміруюцца камунікатыўна-інфармацыйныя ўменні студэнтаў: разуменне асноўнай думкі тэксту, вызначэнне сэнсавага ядра выказвання, структураванне інфармацыі. Вызначаюцца праблемы, якія могуць мець месца ў час прафесійнай дзейнасці. Працуючы з тэкстам, студэнт больш зацікаўлена і свядома ўспрымае тлумачэнне, адчувае важнасць дакладнага і прыгожага выражэння думкі, а змястоўны пазнавальны тэкст аказвае і выхаваўчае ўздзеянне на навучэнца. Таму пры арганізацыі працы ва ўмовах білінгвізму важнае значэнне набываюць пераклады, вусныя і пісьмовыя паведамленні па актуальных тэмах, творчыя замалёўкі і інш.

Эфектыўная выпрацоўка ўстойлівых навыкаў пабудовы выказванняў дасягаецца ў выніку рэканструкцыі дэфармаваных тэкстаў, недасканалых або лексічна бедных урыўкаў, на якіх студэнты навучаюцца дакладна выкарыстоўваць тэрміны, выбіраць найлепшае з сінанімічных ці стылістычна афарбаваных або стылёва прыдатных слоў. З гэтай мэтай курс “Беларуская мова (прафесійная лексіка)” нельга адпрацоўваць толькі на асобных разрозненых моўных фактах. Працуючы з перакладам, студэнты лепш зрокава ўспрымаюць і больш пераканаўча асэнсоўваюць шкодны інтэрферэнтны ўплыў, які тут выяўляецца і прыкметна адмоўна ўплывае на культуру маўлення. Такім чынам, камунікатыўная накіраванасць выкладання мовы забяспечвае ўмовы для свядомага, а не фармальнага засваення ведаў, што і спрыяе больш цеснай сувязі вучэбнай дысцыпліны з жыццём.

Сістэматычнае азнаямленне студэнтаў з навінкамі як тэарэтычнай навукавай, так і мастацкай літаратуры, дэталёвае вывучэнне іх прымушае задумацца, што навучанне не заканчваецца з атрыманнем дыплама, арыентуе на пастаянную самаадукацыю і самаўдасканаленне і, безумоўна, замацоўвае і паглыбляе веды, атрыманыя на лекцыях і практычных занятках, садзейнічае

выпрацоўцы навыкаў самастойнай працы, павышае культуру мовы і маўлення, а таксама агульную гуманітарную падрыхтоўку студэнтаў, прывівае пашану да кнігі. Неабходна, каб студэнты своечасова атрымлівалі інфармацыю пра новыя манаграфіі, новыя зборнікі, новыя артыкулы, чыталі іх, пісалі рэцэнзіі, анатацыі і такім шляхам рыхтаваліся да напісання курсавых, дыпломных, а таксама навуковых конкурсных работ. Прапаганду новай кнігі варта весці не толькі на занятках, але і ў час вучэбна-выхаваўчых мерапрыемстваў, на студэнцкіх навуковых канферэнцыях. Гэта садзейнічае фарміраванню цікавасці да літаратуры, студэнты пачынаюць сачыць за кнігамі па спецыяльнасці, а вывучэнне навінак літаратуры становіцца жыццёвай неабходнасцю для спецыяліста.

Такім чынам, у галіне прафесійна арыентаванага навучання вучэбны курс “Беларуская мова (прафесійная лексіка)” забяспечвае падрыхтоўку не проста пісьменнага спецыяліста, а інтэлігента як камунікатыўна развітой асобы, якая зможа на дастаткова высокім узроўні развіваць сацыяльна-асобасную кампетэнцыю: нязмушана, свабодна пашыраць зносіны на роднай мове ў сацыякультурнай прасторы, лаканічна і дакладна выказваць думкі, захоўваць нацыянальную спадчыну, з’яўляцца актыўным носьбітам культурных здабыткаў, тым самым выяўляць сваю этнічную і дзяржаўную прыналежнасць, грамадзянскасць і патрыятызм.

1. *Беларуская мова (прафесійная лексіка): тыпавая вучэбная праграма для вышэйшых навучальных устаноў.* – Мн.: – РІВШ, 2008.

2. *Русский язык: энциклопедия.* – М., 1979.